

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİ

BİRİNCİ BÖLMƏ

İSAYEVA AZƏRBAYCANA QARŞI

(36229/11 nömrəli ərizə)

QƏRAR

STRASBURQ

25 iyun 2015-ci il

QƏTİ QÜVVƏYƏ MİNMIŞDIR

25/09/2015

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində təsbit edilmiş qaydada qəti qüvvəyə minmişdir. Qərarı redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

İsayeva Azərbaycana qarşı işi üzrə,

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Birinci Bölmə):

Sədr – İzabel Berro-Lefevr,
Hakimlər –
Elizabet Şteyner,
Xanlar Hacıyev,
Miryana Lazarova Traykovska,
Julia Laffranq,
Paulo Pinto de Albuquerke,
Linos-Aleksandr Sisilianos,
və *Bölmə katibi* – Soren Nilsendən ibarət tərkibdə,

2015-ci il 2 iyunda şikayətə qapalı məhkəmə iclasında baxaraq,

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ:**PROSEDUR MƏSƏLƏLƏRİ**

1. Bu iş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı xanım Ofeliya Alik qızı İsayevanın (“ərizəçi”) İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın (“Konvensiya”) 34-cü maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasına qarşı 2011-ci il 24 mayda təqdim etdiyi ərizə (36229/11 nömrəli) ilə başlanmışdır.

2. Ərizəçi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən hüquqşünas cənab A.İsmayılov tərəfindən təmsil olunmuşdur. Azərbaycan Hökumətini (“Hökumət”) səlahiyyətli nümayəndəsi cənab Ç.Əsgərov təmsil etmişdir.

3. Ərizəçi 2011-ci ilin 7 aprelindən 4 mayına qədər məhkəmə qərarı olmadan həbsdə saxlanması nəticəsində Konvensiyanın 5-ci maddəsində təsbit edilmiş azadlıq hüququnun pozulduğunu və onun barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi və müddətinin uzadılması barədə məhkəmə qərarlarının əsassız olduğunu iddia etmişdir.

4. Ərizə 2014-cü il 17 fevralda ərizəçinin 2011-ci il 7 apreldən 4 may qədər həbsdə saxlanması qanuniliyi və məhkəməyə qədər həbsinin əsassızlığı ilə bağlı hissədə mövqeyini bildirməsi üçün Hökumətə göndərilmiş, digər hissələrdə isə mümkünə elan edilmişdir.

5. 2014-cü il 30 iyulda Məhkəməyə ərizəçinin 2012-ci il 5 avqustda vəfat etdiyi və ərizəçinin bacısı xanım Sevil Rzayevanın bacısının əvəzinə işə

Məhkəmədə baxılmasını davam etdirmək istəyində olması barədə məlumat verilmişdir.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

2. Ərizəçi 1957-ci ildə anadan olmuş və hadisələrin baş verdiyi vaxt Bakıda yaşamışdır.

A. Ərizəçi barədə cinayət işinin başlanması və onun həbs edilməsi

3. 2009-cu il 7 apreldə ərizəçi barədə Cinayət Məcəlləsinin 178-ci (dələduzluq) maddəsi ilə cinayət işi başlanmışdır.

8. 2009-cu il 20 avqustda ərizəçinin olduğu yer müəyyən edilə bilmədiyi üçün Cinayət Məcəlləsinin 178-ci maddəsi ilə başlanmış cinayət işinin icraatı dayandırılmışdır.

9. 2009-cu il 24 avqustda ərizəçi Səbail Rayon Polis İdarəsinə yuxarıda qeyd edilmiş cinayət işi ilə bağlı şahid qismində çağırılmışdır. Polis İdarəsinə gəldikdən sonra o, müstəntiqlə təxminən bir saat danışıbmışdır. Bundan sonra ərizəçi üç polis əməkdaşı tərəfindən narkotiklərdən müalicə mərkəzinə aparılmış və onun narkotik istifadəçisi olduğu müəyyən edilmişdir.

10. Sonra ərizəçi Polis İdarəsinə qaytarılmış və iki hal şahidinin iştirakı ilə onun üzərində axtarış aparılmışdır. Axtarış zamanı onun üzərindən narkotik maddə aşkarlanmışdır.

11. 2009-cu il 24 avqustda saat 10:10-da müstəntiq ərizəçi barədə tutma protokolu tərtib etmişdir. Protokoldan görüldüyü kimi ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsi ilə satış məqsədi olmadan qanunsuz olaraq narkotik vasitələri şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda əldə etmə və ya saxlamada şübhəli bilindiği üçün tutulmuşdur.

12. 2009-cu il 26 avqustda ərizəçiyə qarşı Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsi ilə satış məqsədi olmadan qanunsuz olaraq narkotik vasitələri şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda əldə etmə və ya saxlamaya görə ittiham irəli sürülmüşdür. Həmin gün prokuror ərizəçi barədə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi üçün məhkəməyə təqdimat vermişdir.

13. 2009-cu il 26 avqustda Səbail Rayon Məhkəməsi ərizəçiyə qarşı irəli sürülmüş rəsmi ittihamı və həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə prokurorun təqdimatını nəzərə alaraq ərizəçi barədə iki ay müddətinə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə qərar qəbul etmişdir. Hakim bu tədbirin zəruriliyini ərizəçinin şübhəli bilindiği cinayət əməllərinin ağırlığı

və onun istintaqdan gizlənərək onun normal gedişinə mane olmasının mümkünlüyü ilə əsaslandırmışdır.

14. Ərizəçi Səbail Rayon Məhkəməsinin 2009-cu il 26 avqust tarixli qərarından şikayət etməmişdir.

B. Ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması və barəsindəki cinayət işi

4. 2009-cu il 21 sentyabrda işin istintaqını aparan müstəntiq Cinayət Məcəlləsinin 198-ci maddəsi (dələduzluq) ilə başlanmış cinayət işini təzələmək barədə qərar qəbul etmişdir.

16. 2009-cu il 26 sentyabrda müstəntiq ərizəçi barədə Cinayət Məcəlləsinin 178-ci və 234-cü maddələri ilə başlanmış cinayət işlərinin bir icraatda birləşdirilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

17. 2009-cu il 22 oktyabrda Səbail Rayon Məhkəməsi ərizəçinin həbs müddətini bir ay, 2009-cu il 24 noyabra qədər uzatmışdır. Hakim qərarını ərizəçinin istintaqdan gizlənmək və ya onun normal gedişinə mane olmaq mümkünlüyünə istinad etməklə əsaslandırmışdır. Qərarın müvafiq hissəsində qeyd edilir:

“Təqsirləndirilən şəxs Ofeliya Alik qızı İsayevanın həbs müddətinin 2009-cu il 24 oktyabrda başa çatacağını və azadlıqda olduğu təqdirdə onun istintaqdan və məhkəmədən gizlənəcəyinə, istintaqın normal gedişinə maneçilik törədəcəyinə və ya cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz şəkildə təsir göstərməklə cinayət işi üzrə araşdırma ilə bağlı mühüm faktların müəyyən edilməsinin qarşısını alacağına inanmaq üçün kifayətedici əsaslar olduğunu nəzərə alaraq hesab edirəm ki, həbs müddətinin bir ay, 2009-cu il 24 noyabra qədər uzadılması zəruridir”.

5. Ərizəçi qərardan şikayət edərək həbs müddətinin uzadılması üçün zərurətin olmadığını və əvvəlki iki aylıq həbs müddətində müstəntiq tərəfindən hər hansı istintaq hərəkətinin aparılmadığını iddia etmişdir.

19. 2009-cu il 2 noyabrda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi onun şikayətini təmin etməmiş və həbs qərarının əsaslı olduğunu qərar etmişdir. Qərarın müvafiq hissəsində qeyd edilir:

“Birinci instansiya məhkəməsi istintaqın başa çatdırılması üçün müəyyən vaxt tələb olunduğunu və O.İsayevanın azadlıqda olduğu təqdirdə onun istintaqdan və məhkəmədən gizlənəcəyinə, istintaqın normal gedişinə maneçilik törədəcəyinə və ya cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz şəkildə təsir göstərməklə cinayət işi üzrə araşdırma ilə bağlı mühüm faktların müəyyən edilməsinin qarşısını alacağına inanmaq üçün kifayətedici əsaslar olduğunu nəzərə alaraq qanuna uyğun qərar qəbul etmiş və həbs müddətini bir ay, 2009-cu il 24 noyabra qədər uzatmışdır.

Buna görə də apellyasiya məhkəməsi hesab edir ki, birinci instansiya məhkəməsinin bu qərarını ləğv etmək üçün əsaslar olmadığından apellyasiya şikayəti təmin edilməməli və qərar dəyişdirilmədən saxlanmalıdır”.

6. 2009-cu il 24 noyabrda prokuror ittiham aktını Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəməyə təqdim etmişdir.

21. 2009-cu il 10 dekabrda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə hazırlıq iclasını keçirmişdir. Bu iclasda məhkəmə, *inter alia*, həbs qətimkan tədbirinin "dəyişdirilmədən" saxlanması barədə qərar qəbul etmişdir.

22. 2010-cu il 25 mayda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə ərizəçini dələduzluq və qanunsuz olaraq narkotik vasitələr əldə etməyə görə məhkum edərək on il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin etmişdir. Ərizəçi hökmdən şikayət etmişdir.

B. Ərizəçi barədə çıxarılmış hökmün ləğv edilməsi və işin istintaqa qaytarılması

7. Bakı Apellyasiya Məhkəməsində keçirilmiş hazırlıq iclasında ərizəçi istintaq zamanı müdafiə hüquqlarının pozulmasından şikayət edərək apellyasiya məhkəməsindən Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmənin hökmünü ləğv etməyi və işi yenidən baxılması üçün birinci instansiya məhkəməsinə göndərməyi xahiş etmişdir.

24. 2010-cu il 15 iyulda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi hazırlıq iclasında ərizəçinin vəsatətini təmin etməmişdir. Ərizəçi bu qərardan şikayət etmişdir.

25. 2010-cu il 1 sentyabrda Ali Məhkəmə ərizəçinin hüquqlarının istintaq mərhələsində pozulduğunu müəyyən edərək onun şikayətini təmin etmiş və apellyasiya məhkəməsinin 2010-cu il 15 iyul tarixli qərarını ləğv etmişdir. Xüsusilə, Ali Məhkəmə müstəntiqin ərizəçinin başa düşdüyü dildə ona qarşı olan ittihamlar barədə məlumat vermədiyini, müdafiəsini həyata keçirmək üçün adekvat vaxt və imkanlarla təmin olunmadığını və ərizəçinin lehinə ifadə vermiş şahidlərin dindirilmədiyini qət etmişdir. Həmin gün Ali Məhkəmə xüsusi qərardad qəbul edərək Daxili İşlər Nazirliyinə işi apararı müstəntiqin qanunsuz əməlləri barədə məlumat vermişdir.

26. 2010-cu il 2 noyabrda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmənin 2010-cu il 25 may tarixli hökmünü və 2009-cu il 10 dekabr tarixli qərarını ləğv etmişdir. Apellyasiya Məhkəməsi işi birinci instansiya məhkəməsinin hazırlıq iclası mərhələsinə qaytarmaq barədə qərar qəbul etmişdir.

27. 2010-cu il 14 dekabrda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə hazırlıq iclasını keçirmişdir. Həmin iclasda məhkəmə istintaq zamanı ərizəçinin müdafiə hüquqlarının pozulduğunu qət edərək işi yenidən araşdırılması üçün istintaq orqanına göndərmək barədə qərar qəbul etmişdir. Məhkəmə həmçinin ərizəçi barədə həbs müddətinin bir ay, 14 yanvara qədər uzadılması barədə qərar qəbul etmişdir.

C. Ərizəçi barədə həbs müddətinin uzadılması və sonrakı proseslər

8. Səbail Rayon Prokurorunun ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması barədə təqdimatına əsasən Səbail Rayon Məhkəməsi 2011-ci il 11 yanvarda ərizəçinin həbs müddətini 2011-ci il 29 yanvara qədər uzatmışdır. Hakim bu tədbirin seçilməsinin səbəbi kimi əməlin ağırlığı və ərizəçinin törətdiyi əməlin hallarını, həmçinin iş üzrə faktları göstərmişdir. Qərarın müvafiq hissəsində qeyd edilmişdir:

“Ofeliya Alik qızı İsayevanın cinayət əməllərinin xarakterini, bu cinayət əməllərinin ağır cinayət hesab olunduğunu, onların törədilməsi şəraitini və işin konkret hallarını nəzərə alaraq hesab edirəm ki, hazırkı işdə ictimai marağın müdafiəsi onun azadlıq hüququna hörmət edilməsindən üstün tutulmalıdır...”

Nəzərə alınmalıdır ki, Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə 2010-cu il 14 dekabr tarixli qərarı ilə Ofeliya Alik qızı İsayevanın həbs müddətini 2011-ci il 14 yanvara qədər nəzərdə tutmuşdur. Lakin həmin məhkəmənin qərarında nəzərdə tutulduğu kimi istintaqın başa çatdırılması, təqsirləndirilən şəxs və onun vəkili ilə tanış olması və istənilən mümkün vəsatətin araşdırılması üçün müəyyən vaxt lazımdır”.

9. Ərizəçi qərardan şikayət verərək birinci instansiya məhkəməsinin onun həbs müddətinin uzadılmasını əsaslandırmadığını iddia etmişdir.

30. 2011-ci il 19 yanvarda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Səbail Rayon Məhkəməsinin 2011-ci il 11 yanvar tarixli qərarını qüvvədə saxlamışdır. Əsaslandırma hissəsinə gəlincə, apellyasiya məhkəməsinin qərarının mətni birinci instansiya məhkəməsinin qərarı ilə eynilik təşkil edirdi.

31. 2011-ci il 25 yanvarda Səbail Rayon Məhkəməsi ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması ilə bağlı prokurorun təqdimatına baxmışdır. İclasda ərizəçinin vəkili hakimdən prokurorun təqdimatını təmin etməməyi xahiş etmişdir. O bildirmişdir ki, ərizəçinin daimi yaşayış yeri var, onun məhkəmədən gizlənmək təhlükəsi yoxdur və o, bir al altı aydan çoxdur ki, qanunsuz olaraq həbsdədir. Həmin gün hakim ərizəçinin həbs müddətini bir ay, 2011-ci il 29 fevrala qədər uzatmışdır. O, ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması zəruriliyini aşağıdakı kimi əsaslandırmışdır:

“Prokurorun təqdimatını və işdəki materialları araşdıraraq hesab edirəm ki, təqsirləndirilən şəxs Ofeliya Alik qızı İsayevanın həbs müddətinin 2011-ci il 29 fevrala qədər uzadılması barədə təqdimat təmin edilməlidir, belə ki, Ofeliya Alik qızı İsayeva daimi yaşayış yerinə malik deyil, onun həbs müddəti 2011-ci il 29 yanvarda başa çatacaq və cinayət işi üzrə istintaq həmin tarixdə bitirilməyəcək və azadlıqda olduğu təqdirdə onun istintaqdan gizlənməyinə inanmaq üçün kifayət qədər əsas vardır”.

10. Ərizəçi bu qərardan şikayət etmiş və əvvəlki şikayətlərini təkrarlamışdır.

33. 2011-ci il 4 fevralda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin ərizəçinin həbs müddətinin bir ay uzadılması barədə qərarını qüvvədə saxlayaraq bu müddətin 2011-ci il 29 fevrala qədər deyil, 28 fevrala qədər hesablanmalı olduğunu qət etmişdir.

34. 2011-ci il 23 fevralda Səbail Rayon Məhkəməsi yenidən ərizəçinin həbs müddətinin 2011-ci il 15 marta qədər uzadılması barədə qərar qəbul etmişdir. Hakim ərizəçinin həbs müddətinin uzadılmasını aşağıdakı kimi əsaslandırılmışdır:

“İstintaqın başa çatmadığını, təqsirləndirilən şəxsin həbsi üçün əsas olan halların dəyişmədiyini, onun Bakı şəhərində daimi yaşayış yerinin olmadığını, yaşayış yeri kimi polis idarəsində qeydiyyatdan keçdiyini və bu səbəbdən azadlıqda olduğu təqdirdə istintaqdan gizlənə biləcəyini, həmçinin törətməkdə şübhəli bilindiği əməllərin ağırlığını və işin həcmi və mürəkkəbliyini nəzərə alaraq hesab edirəm ki, təqdimat qismən təmin edilməli və həbs müddətinin on beş gün uzadılması qanuni, əsaslı və ədalətli hesab edilməlidir”.

11. Ərizəçi bu qərardan şikayət edərək birinci instansiya məhkəməsinin onun həbs müddətini uzatmağın zəruriliyini əsaslandırmadığını bildirmişdir.

36. 2011-ci il 3 martda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin müddətin uzadılmasına dair qərarını qüvvədə saxlamışdır. Qərarın müvafiq hissəsində aşağıdakılar qeyd edilmişdir:

“Buna görə də iş üzrə istintaqın son mərhələdə olduğunu, həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi üçün əsasların dəyişmədiyini, ərizəçinin ağır cinayət törətməkdə ittiham edildiyini, daimi yaşayış yerinin olmadığını və azadlıqda olduğu təqdirdə istintaqdan gizlənə biləcəyi imkanını, həmçinin törətməkdə şübhəli bilindiği əməllərin ağırlığını nəzərə alaraq məhkəmə kollegiyası belə nəticəyə gəlir ki, birinci instansiya məhkəməsi düzgün olaraq təqsirləndirilən şəxs Ofeliya Alik qızı İsayevanın həbs müddətinin uzadılması barədə qərar qəbul etmişdir”.

12. 2011-ci il 10 martda Səbail Rayon Məhkəməsi ərizəçinin həbs müddətini 2011-ci il 28 marta qədər uzatmaq barədə qərar qəbul etmişdir. Məhkəmə qərarının əsası kimi istintaqın başa çatdırılması üçün daha artıq vaxta ehtiyac olmasını göstərmişdir. Qərarın müvafiq hissələrində aşağıdakılar göstərilir:

“Bütün istintaq hərəkətləri başa çatdığından təqsirləndirilən şəxslərə və zərərçəkmişlərə istintaqın sonunun elan edilməsi zərurəti yaranmışdır. Lakin cinayət prosesindəki iştirakçıların bəzilərinin iş qrafikinə gərginliyinə görə təqsirləndirilən şəxslə istintaq hərəkətlərinin aparılması mümkün olmamışdır.

Hazırda bütün tərəflərin iştirakı mümkün olduğundan işin istintaqı başa çatdırılmalı, təqsirləndirilən şəxsə və zərərçəkmişlərə istintaqın başa çatması barədə məlumat verilməli və onlar cinayət işindəki çoxsaylı sübutlarla tanış edilməlidirlər ki, bütün bunlar da müəyyən vaxt tələb edir”.

13. 2011-ci il 17 martda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin həbs müddətinin uzadılması barədə qərarını qüvvədə saxlamışdır.

39. Eyni zamanda, dəqiq məlum olmayan vaxtda ərizəçi Səbail Rayon Məhkəməsində vəsatət qaldıraraq məhkəmədən barəsindəki həbsi ev dustaqlığı ilə əvəz etməyi xahiş etmişdir. O xüsusilə iddia etmişdir ki, onun həbsi əsaslı olmamış və ev dustaqlığında olduğu zaman istintaqdan gizlənəcəyi ilə bağlı hər hansı sübut yoxdur. Ərizəçi daha sonra bildirmişdir ki, ev dustaqlığına buraxılacağı təqdirdə bacısının evində qala bilər.

40. 2011-ci il 10 martda Səbail Rayon Məhkəməsi vəsatəti təmin etməmişdir. Hakim qərarını aşağıdakı kimi əsaslandırmışdır:

“Ofeliya Alik qızı İsayevaya aid edilən əməlin xarakteri və ağırlığını, cinayət əməlinin cəmiyyət üçün təhlükəsini, Ofeliya Alik qızı İsayevanın qanunsuz əməllər törətməsinin qarşısının alınması zəruriliyini, onun şəxsiyyətini, azadlıqda olacağı təqdirdə istintaqdan gizlənəcəyi və iş üzrə həqiqəti müəyyənləşdirməyə mane olacağı ehtimalını, həmçinin onun iki ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılması mümkün olan əməl törətdiyini nəzərə alaraq qərara alıram ki, təqsirləndirilən şəxs Ofeliya Alik qızı İsayeva barəsindəki həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz olunması təmin edilməməlidir”.

14. 2011-ci il 17 martda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin şikayətini təmin etməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin həbs qətimkan tədbirini ev dustaqlığı ilə əvəz etməməklə düzgün qərar qəbul etdiyini qət etmişdir.

42. Dəqiq məlum olmayan vaxtda prokuror ərizəçinin həbs müddətini 2011-ci il 12 aprelə qədər uzatmaq barədə təqdimat vermişdir. Prokuror həbs müddətinin uzadılması zərurətinin səbəbi kimi dövlət bayramı olduğu üçün 2011-ci il 28 marta qədər iş materialları ilə tanış olmaq istəməyən vəkilin mövqeyini göstərmişdir.

43. 2011-ci il 28 martda Səbail Rayon Məhkəməsi prokurorun təqdimatına baxmışdır. Məhkəmə iclasında ərizəçinin vəkili dövlət bayramları vaxtı iş materialları ilə tanış olmağın onun vəzifəsi olmadığını və onun bunu edə bilməməsinin ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması üçün əsas kimi çıxış edə bilməməsini bildirmişdir. Həmin gün məhkəmə prokurorun təqdimatı əsasında ərizəçinin həbs müddətinin on gün, yəni 2011-ci il 7 aprelə qədər uzadılması barədə qərar qəbul etmişdir. Qərarın müvafiq hissələrində aşağıdakılar qeyd edilmişdir:

“Prokurorun hazırkı təqdimatı yalnız vəkilin cinayət işinin materialları ilə tanış olmaması ilə əsaslandırıldığından və vəkili 2011-ci il 28 marta sonra iş materialları ilə tanış olacağını bəyan etdiyindən, həbs müddətinin on gün müddətinə uzadılması məqsədəuyğun hesab edilməlidir”.

15. 2011-ci il 5 apreldə Bakı Apellyasiya Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin həbs müddətinin uzadılması barədə qərarını qüvvəsində saxlamışdır.

45. 2011-ci il 9 apreldə Bakı şəhər prokurorunun müavini ittiham aktını Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəməyə təqdim etmişdir.

46. 2011-ci il 4 mayda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə hazırlıq iclasını keçirmişdir. Bu iclasda məhkəmə, *inter alia*, həbs qətimkan tədbirinin dəyişdirilməməsi ilə bağlı qərar qəbul etmişdir.

47. 2011-ci il 28 sentyabrda ərizəçi Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinə vəsatət verərək məhkəmədən həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsini xahiş etmişdir. O, xüsusilə məhkəmədən gizlənəcəyi ehtimalını təsdiq edən sübutun olmadığını iddia etmiş və ev dustaqlığına buraxılacağı təqdirdə bacısının evində qalacağını bəyan etmişdir.

48. Həmin gün Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi ərizəçinin vəsatətini rədd etmişdir. Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 2011-ci il 28 sentyabr tarixli qərarının müvafiq hissəsində aşağıdakılar qeyd edilmişdir:

“Məhkəmə sözü gedən təqdimatı araşdırdıqdan və proses iştirakçılarını dinlədikdən sonra təqsirləndirilən şəxsin ittiham edildiyi cinayət əməllərinin xarakterini və onların cəmiyyət üçün yaratdığı təhlükəni nəzərə alaraq hesab edir ki, təqsirləndirilən şəxs barəsində tətbiq edilmiş həbs qətimkan tədbirinin başqa bir qətimkan tədbiri ilə əvəz edilməsi üçün zərurət yoxdur. Buna görə də vəsatət təmin edilməməlidir”.

16. 2012-ci il 30 mayda Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi ərizəçini dələduzluq və qanunsuz narkotik vasitələr əldə etməyə görə məhkum edərək doqquz il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin etmişdir.

50. Ərizəçi 2012-ci il 30 may tarixli hökmdən şikayət vermişdir.

51. 2012-ci il 5 avqustda şikayətə Bakı Apellyasiya Məhkəməsində baxılan zaman ərizəçi cəzaçəkmə müəssisəsində vəfat etmişdir.

52. Ərizəçi öldükdən sonra onun bacısı xanım Sevil Rzayeva Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə vəsatət verərək ərizəçinin hüquqi varisi kimi cinayət işinə xitam verməməyi xahiş etmişdir.

53. 2012-ci il 13 avqustda Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin 2012-ci il 30 may tarixli şikayətinin araşdırılmasını davam etdirmək barədə qərar qəbul etmişdir.

54. Xanım Sevil Rzayeva 2012-ci il 9 avqust və 2014-cü il 8 iyul tarixli iki etibarnamə ilə ərizəçinin nümayəndəsinə onu bütün səviyyəli yurisdiksiya məhkəmələrində təmsil etmək hüququ vermişdir. Xüsusilə, 2014-cü il 8 iyul tarixli etibarnamədə nəzərdə tutulmuşdur ki, ərizəçinin nümayəndəsi xanım Sevil Rzayevanı bütün hüquqi proseslərdə, o cümlədən Avropa Məhkəməsində təmsil etmək hüququna malikdir.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK VƏ TƏCRÜBƏ

A. Cinayət-Prosessual Məcəllə ("CPM")

17. CPM-nin məhkəməyə qədər həbs, həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi və məhkəməyə qədər həbs müddətinin uzadılması ilə bağlı normaları geniş şəkildə "Fərhad Əliyev Azərbaycanla qarşı" (no. 37138/06, §§ 83-102, 9 November 2010) və "Muradverdiyev Azərbaycanla qarşı" (no. 16966/06, §§ 35-49, 9 December 2010) işləri üzrə Məhkəmənin qərarlarında təsvir edilmişdir.

B. Ali Məhkəmə Plenumunun qərarları

1. "İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarının ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı tətbiqi barədə" 2006-cı il 30 mart tarixli qərar

18. Qərarın müvafiq hissələrində qeyd edilir:

"13. ...həbs qətimkan tədbirinə mütləq zəruri olan, başqa bir qətimkan tədbiri növünün tətbiq edilməsi mümkün olmayan hallarda tətbiq edilən müstəsna tədbir kimi baxılmalıdır.

14. Məhkəmələr nəzərə almalıdır ki, İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən azadlıq hüququ məhdudlaşdırılmış şəxslər əqləbatan müddətdə işinə məhkəmədə baxılması, həmçinin barəsində həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi zərurəti olmadıqda məhkəmə baxışına qədər azad olunmaq hüququna malikdirlər".

2. "Təqsirləndirilən şəxslər barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi ilə bağlı təqdimatlara baxılarkən məhkəmələr tərəfindən qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsi haqqında" 2009-cu il 3 noyabr tarixli qərar

19. Qərarın müvafiq hissələrində qeyd edilir:

"3. ... Məhkəmələr həbs qətimkan tədbiri seçərkən yalnız CPM-nin 155-ci maddəsində göstərilən prosessual əsasları formal sadalamaqla kifayətlənməməli, hər bir əsasın konkret təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə mövcudluğunun nədən ibarət olmasını və cinayət işinin materialları ilə onların təsdiq edilib-edilməməsini yoxlamalıdır. Bu zaman təqsirləndirilən şəxsin törətdiyi cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, onun şəxsiyyətini səciyyələndirən məlumatlar, o cümlədən yaşı, ailə vəziyyəti, məşğulluq növü, sağlamlığı və bu kimi digər hallar nəzərə alınmalıdır".

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. ƏRİZƏNİN KONVENSIYANIN 34-CÜ VƏ 37-Cİ MADDƏLƏRİNƏ ƏSASƏN BAXILAN İŞLƏR SİYAHISINDAN ÇIXARILMASINA DAİR HÖKUMƏTİN XAHİŞİ

20. Hökumət bildirmişdir ki, ərizəçi 2012-ci il 5 avqustda vəfat etmişdir və hər hansı şəxsin ərizəçinin varisi kimi işə Məhkəmədə baxılmasını davam etdirmək istəyi barədə məlumat yoxdur. Hökumət bildirmişdir ki, ərizəçinin bacısı tərəfindən nümayəndəsinə verilmiş etibarnaməyə bu baxımdan sübut kimi baxmaq olmaz, belə ki, bu, baş etibarnamə idi və bu konkret məsələ ilə bağlı orada qeyd yox idi.

59. Hökumətin qeydlərinə cavab kimi təqdim edilmiş qeydlərdə 2012-ci il 9 avqust və 2014-cü il 8 iyul tarixli iki etibarnamə var idi. Bu etibarnamələr nümayəndəyə ərizəçinin bacısını bütün hüquqi proseslərdə, o cümlədən Avropa Məhkəməsində işə baxılması zamanı təmsil etmək hüququ verirdi. Ərizəçinin bacısı qeydlərində bildirmişdir ki, o, ərizəçinin varisi kimi işə Məhkəmədə baxılmasının davam etdirilməsini istəyir. O bildirmişdir ki, ölkə məhkəmələrində ərizəçinin hüquqi varisi kimi tanınıb və onun xahişinə əsasən Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçi barədə cinayət işinə baxılmasını davam etdirmək barədə qərar qəbul etmişdir.

60. Məhkəmə ilk əvvəldən qeyd edir ki, ərizəçinin Konvensiyaya əsasən həyata keçirilən proseslər zamanı öldüyü müxtəlif, o cümlədən məhkəməyə qədər həbs müddətinin uzadılması ilə bağlı işlərdə o, işə baxılmasının davam etməsini istəyən ərizəçinin varisləri və ya yaxın ailə üzvlərinin ifadələrini nəzərə almışdır (digər qərarlarla yanaşı bax: "*Xesius Litvaya qarşı*" (*Jėčius v. Lithuania*, no. 34578/97, § 41, ECHR 2000-IX); "*Pisarkieviç Polşaya qarşı*" (*Pisarkiewicz v. Poland*, no. 18967/02, §§ 30-33, 22 January 2008) və "*Ergezen Türkiyəyə qarşı*" (*Ergezen v. Turkey*, no. 73359/10, §§ 27-30, 8 April 2014)). Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, o, əvvəllər ərizəçinin proses zamanı öldüyü zaman onun bacısının işə baxılmasını davam etdirməyə haqq qazandıran qanuni marağının olduğunu qət etmişdir (misal üçün bax: "*Todev Bolqarıstana qarşı*" (*Todev v. Bulgaria*, no. 31036/02, § 20, 22 May 2008)). Beləliklə, ölkə məhkəmələri tərəfindən vəfat etmiş ərizəçinin qanuni varisi kimi tanınmış bacısı ərizəçinin əvəzinə işə Məhkəmədə baxılmasını davam etdirə bilər.

61. Hökumətin hər hansı şəxsin ərizəçinin varisi kimi işə Məhkəmədə baxılmasını davam etdirmək istəyində olması barədə məlumatın olmamasına dair dəlilinə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin bacısı Hökumətin qeydləri ilə bağlı təqdim etdiyi qeydlərində açıq şəkildə işə Məhkəmədə baxılmasını davam etdirmək arzusunu ifadə etmiş və ərizəçinin nümayəndəsinə onu Məhkəmədə təmsil etmək hüququ vermişdir.

62. Məhkəmə beləliklə hesab edir ki, ərizəçinin bacısı ərizəçinin əvəzinə işə Məhkəmədə baxılmasını davam etdirmək arzusunu ifadə etmişdir və

Hökumətin bununla bağlı etirazı rədd edilməlidir. Lakin hazırda ərizəçinin bacısı “ərizəçi” statusuna malik olsa da, rahatlıq naminə bu qərarın mətnində “ərizəçi” qismində xanım Ofeliya İsayeva göstəriləcəkdir (bax: “*Qulub Atanasov Bolqarıstana qarşı*” (*Gulub Atanasov v. Bulgaria*, no. 73281/01, § 42, 6 November 2008)).

II. KONVENSIYANIN 5-Cİ MADDƏSİNİN 1-Cİ BƏNDİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

21. Ərizəçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə istinad edərək 2011-ci il 7 aprelədən 4 maya qədər həbsdə saxlanılmasının qanunsuz olmasından şikayət etmişdir. 5-ci maddənin 1-ci hissəsinin müvafiq hissəsində qeyd edilir:

“1. Hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ vardır. Heç kəs qanunla müəyyən olunmuş aşağıdakı hallardan və qaydadan başqa, azadlıqdan məhrum edilə bilməz...”.

A. Ərizənin mümkünlüyü

22. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin a) yarım-bəndinin mənasında açıq-aşkar əsassız deyil. O eyni zamanda qeyd edir ki, şikayət digər əsaslara görə də qeyri-mümkün hesab edilə bilməz. Buna görə də o, mümkün elan edilməlidir.

B. Ərizənin mahiyyəti

1. Tərəflərin izahatları

23. Hökumət ərizənin mahiyyəti ilə bağlı hər hansı qeyd etməmişdir.

66. Ərizəçi təkrar etmişdir ki, 2011-ci ilin 7 aprelindən 4 maya qədər həbsdə saxlanılması qanunsuz olmuş, bu müddət ərzində o, məhkəmə qərarı olmadan həbsdə qalmışdır.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

24. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin Səbail Rayon Məhkəməsinin 2011-ci il 28 mart tarixli qərarı ilə müəyyən edilmiş məhkəməyəqədər həbs müddəti 2011-ci il 7 aprelə bitmişdir. 2011-ci il 9 aprelə istintaq başa çatmış və ittiham aktı Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinə göndərilmişdir.

Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi 2011-ci il 4 mayda keçirdiyi ilkin iclasında ərizəçi barəsində seçilmiş həbs qətimkan tədbirinin "dəyişdirilməməsi" haqqında qərar qəbul etmişdir. Beləliklə, 2011-ci il 7 aprelədən 4 maya qədər ərizəçi onun həbsinə icazə verən hər hansı məhkəmə qərarı olmadan həbsdə saxlanmışdır.

68. Bununla bağlı Məhkəmə təkrar edir ki, o, bir çox işlərdə təqsirləndirilən şəxslərin yalnız ittiham aktlarının birinci instansiya məhkəməsinə göndərilməsi faktı əsasında həbsdə saxlanılmalarının 5-ci maddənin 1-ci bəndinin tələblərini pozduğunu qət etmişdir. O müəyyən etmişdir ki, təqsirləndirilən şəxslərin konkret hüquqi əsas və ya məsələni tənzim edən açıq qaydalar olmadan və məhkəmə icazəsi olmadan qeyri-müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə nəticələnmə biləcək şəkildə həbsdə saxlanması Konvensiya və qanunun aliliyinin əsas xətti olan hüquqi müəyyənlik və qanunsuz hərəkətlərdən müdafiə prinsipləri ilə ziddiyyət təşkil edir (digər qərarlarla yanaşı bax: "*Baranovski Polşaya qarşı*" (*Baranowski v. Poland*, no. 28358/95, §§ 53-57, ECHR 2000-III); yuxarıda qeyd edilmiş *Xesius* işi, 60-63-cü bəndlər və "*Qiqolaşvili Gürcüstanına qarşı*" (*Gigolashvili v. Georgia*, no. 18145/05, §§ 33-36, 8 July 2008)).

69. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, o, Azərbaycana qarşı olan başqa bir işdə eyni şikayətə baxmışdır. Həmin işdə Məhkəmə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozulduğu qənaətinə gələrək müəyyən etmişdir ki, ərizəçinin həbsi məhkəmə qərarına əsaslanmamış və buna görə də həmin normanın mənasında qanunsuz olmuşdur (bax: yuxarıda qeyd edilmiş "*Fərhad Əliyev*" işi, 174-179-cu maddələr və "*Allahverdiyev Azərbaycana qarşı*" (*Allahverdiyev v. Azerbaijan*, no. 49192/08, §§ 43-46, 6 March 2014)). Məhkəmə bu işdə fərqli nəticəyə gəlmək üçün səbəb görmür və belə nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin 2011-ci il 7 aprelədən 4 maya qədər məhkəmə qərarı olmadan həbsdə saxlanması 5-ci maddənin 1-ci bəndinin mənasında qanunsuz olmuşdur.

70. Beləliklə də, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusuna yol verilmişdir.

III. KONVENSIYANIN 5-Cİ MADDƏSİNİN 3-CÜ BƏNDİNİN İDDİA OLUNAN POZUNTUSU

25. Ərizəçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən şikayət edərək ölkə məhkəmələrinin onun həbsini əsaslandırmadığını və həbs müddətinin uzadılmasının səbəblərini göstərmədiklərini bildirmişdir. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndində qeyd edilir:

"3. Bu maddənin I bəndinin "c" yarımbəndinə müvafiq olaraq tutulmuş və ya həbsə alınmış hər kəs dərhal hakimin və ya qanunla məhkəmə hakimiyyətini həyata

keçirmək səlahiyyəti verilmiş digər vəzifəli şəxsin yanına gətirilir və ağlabatan müddət ərzində məhkəmə araşdırması və ya məhkəməyə qədər azad edilmək hüququna malikdir. Azad edilmək məhkəməyə gəlmə təminatlarının təqdim edilməsi ilə şərtləndirilə bilər”.

A. Ərizənin mümkünlüyü

26. Hökumət bildirmişdir ki, ərizəçinin 2010-cu ilin noyabrına qədər müddətdə həbsi ilə bağlı şikayət altı aylıq müddət tələbinə əməl olunmadığı üçün təmin edilməməlidir. Belə ki, ərizə 2011-ci il 24 mayda təqdim olunmuşdur.

73. Məhkəmə hesab edir ki, Hökumətin bu etirazı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən məhkəməyəqədər həbsin müddətinin müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınmalı olan vaxtın hesablanması ilə bağlıdır. Buna görə də burada ərizənin mahiyyəti ilə sıx bağlı olan suallar ortaya çıxır və Məhkəmə bu etirazı ərizənin mahiyyəti ilə bir icraatda birləşdirir.

74. Məhkəmə bunu nəzərə alaraq qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin a) yarım bəndinin mənasında açıq-aşkar əsassız deyil. O eyni zamanda qeyd edir ki, şikayət digər əsaslara görə də qeyri-mümkün hesab edilə bilməz. Buna görə də o, mümkün elan edilməlidir.

B. Ərizənin mahiyyəti

1. Tərəflərin izahatları

27. Hökumət bildirmişdir ki, ərizəçinin həbsinin davam etdirilməsi üçün mötəbər və kifayətedici əsaslar olmuşdur. O xüsusilə bildirmişdir ki, ərizəçi ağır cinayət əməli törətməkdə şübhəli bilinmiş və onun gizlənməsi təhlükəsi olmuşdur. Hökumət daha sonra bildirmişdir ki, dövlət orqanları işə vaxtında baxmışlar.

76. Ərizəçi şikayətini təkrarlamışdır. O xüsusilə bildirmişdir ki, ölkə məhkəmələri onun həbsinin davam etməsi üçün işə aidiyyəti olan və kifayətedici sübutlar göstərməmişlər.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(a) Nəzərə alınmalı olan vaxt

28. Məhkəmə təkrar edir ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq məhkəməyəqədər həbsin müddəti müəyyən edilən zaman nəzərə alınmalı vaxt təqsirləndirilən şəxsin həbsə alındığı gündən hesablanır və ittihamın elan edildiyi gün (hətta əgər yalnız birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən edilirsə və ya ərizəçinin məhkəməyəqədər həbsdən azad edildiyi gün) bitir (digər qərarlarla yanaşı bax: “*Labita İtaliyaya qarşı*” (*Labita v. Italy* [GC], no. 26772/95, §§ 145 and 147, ECHR 2000-IV) və “*Kalaşnikov Rusiyaya qarşı*” (*Kalashnikov v. Russia*, no. 47095/99, § 110, ECHR 2002-VI)).

78. Bundan əlavə, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi və həmin maddənin 1-ci bəndinin c) yarımbəndi arasındakı mühüm əlaqə nəzərə alınarsa, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən məhkum edilmiş şəxsə “cinayət əməli törətdiyinə əsaslı şübhələr olduğu üçün səlahiyyətli məhkəmə qarşısına çıxarmaq məqsədilə” saxlanmış şəxs kimi baxıla bilməz. Həmin şəxs “səlahiyyətli məhkəmənin hökmünə əsasən” azadlıqdan məhrum etməyə icazə verən 5-ci maddənin 1-ci bəndinin a) yarımbəndinin nəzərdə tutduğu vəziyyətdə olan şəxsdir (bax: “*Belevitskiy Rusiyaya qarşı*” (*Belevitskiy v. Russia*, no. 72967/01, § 99, 1 March 2007) və “*Pyotr Baranovski Polşaya qarşı*” (*Piotr Baranowski v. Poland*, no. 39742/05, § 99, 2 October 2007)).

79. Hazırkı işin hallarına gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə ərizəçi 2009-cu il 24 avqustda həbs edilmiş və 2010-cu il 25 mayda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə onun barəsində ittiham hökmü çıxarmışdır. Ərizəçinin şikayətlərindən sonra Bakı Apellyasiya Məhkəməsi 2010-cu il 2 noyabrda Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmənin 2010-cu il 25 may tarixli hökmünü ləğv etmiş və işi yenidən araşdırılması üçün istintaqa göndərmişdir. Lakin ərizəçi yenidən işə məhkəmədə baxılana qədər azad edilməmiş və 2012-ci il 30 mayda Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi onun barəsində ittiham hökmü çıxarmışdır.

80. Məhkəmə bununla bağlı təkrar edir ki, ərizəçinin istintaq və məhkəmə baxışı dövründə həbsdə saxlandığı və apellyasiya mərhələsində ittiham hökmünün ləğv olunmasından və işin yenidən araşdırılmaq üçün istintaqa göndərilməsindən sonra həbsdə qaldığı zaman məhkəməyə qədər həbsin müddəti məsələsini qiymətləndirərkən Məhkəmə davamlı olaraq bir neçə hissədən ibarət olan məhkəməyəqədər həbslərə bir həbs kimi baxmış və altı aylıq müddətin axımının yalnız sonuncu həbsin son günündən etibarən axmağa başladığını hesab etmişdir (digər qərarlarla yanaşı bax: “*Solmaz Türkiyəyə qarşı*” (*Solmaz v. Turkey*, no. 27561/02, §§ 34-37, 16 January 2007) və “*Dubinskiy Rusiyaya qarşı*” (*Dubinskiy v. Russia*, no. 48929/08, § 55, 3 July 2014)). Məhkəmə yuxarıdakıları nəzərə alaraq qət edir ki, ərizəçinin həbsinin 2010-cu ilin noyabr ayından əvvəlki dövrünə

aid olan hissədə altı aylıq müddət tələbinə əməl olunmadığına dair Hökumətin etirazı təmin edilməməlidir.

81. Beləliklə, hazırkı işdə nəzərə alınmalı olan vaxt iki müddətdən ibarətdir: 1) ərizəçinin həbs edildiyi 2009-cu il 24 avqustdan Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Məhkəmə tərəfindən məhkum olunduğu 2010-cu il 25 may qədər; və 2) ərizəçi barədə ittiham hökmünün Bakı Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən ləğv edildiyi 2010-cu il 2 noyabr tarixindən yenidən barəsində Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi tərəfindən ittiham hökmünün çıxarıldığı 2012-ci il 30 may tarixinə qədər.

82. Buradan görüldüyü kimi hazırkı işdə nəzərə alınmalı olan həbs müddəti ümumilikdə iki il dörd ay çəkmişdir.

(b) Ümumi prinsiplər

29. Dövlət həbsin davam etdirilməsinə haqq qazandırmaq üçün “əhəmiyyətli və kifayətedici” əsasların olduğunu sübut edə bilmədiyi halda cinayət törətməkdə ittiham edilən şəxs işə məhkəmədə baxılana qədər azad olunmalıdır (bax: “*Smirnova Rusiyaya qarşı*” (*Smirnova v. Russia*, nos. [46133/99](#) and [48183/99](#), § 58, ECHR 2003-IX (extracts)) və “*Xodorkovski Rusiyaya qarşı*” (*Khodorkovskiy v. Russia*, no. [5829/04](#), § 182, 31 May 2011)). Məhkəmənin mövcud təcrübəsinə görə 5-ci maddəyə əsasən prezumpsiya azad olunmanın xeyrinədir. 5-ci maddənin 3-cü bəndinin ikinci hissəsi məhkəmə orqanlarına təqsirləndirilən şəxsi əğlabatan müddət ərzində məhkəmə qarşısına çıxarmaqla onun işinə məhkəmədə baxılmasına qədər müvəqqəti azad etmə arasında seçim etmək imkanı vermir. Barəsində ittiham hökmü çıxarılan qədər o, təqsirsiz hesab edilməlidir və nəzərdən keçirilən müddəanın məqsədi əsas etibarilə həbsin davam etdirilməsinin artıq əğlabatan olmadığı halda onun müvəqqəti azad olunmasını tələb etməkdir (bax: “*Makkey Birləşmiş Krallığa qarşı*” (*McKay v. the United Kingdom* [GC], no. [543/03](#), § 41, ECHR 2006-X) və “*Bykov Rusiyaya qarşı*” (*Bykov v. Russia* [GC], no. [4378/02](#), § 61, 10 March 2009)).

84. Həbs edilmiş şəxsin cinayət əməli törətdiyinə əsaslı şübhələrin olması həbsin davam etdirilməsinin qanuniliyi üçün *sine qua non* rolunu oynayır. Lakin vaxt ötdükcə bu tələb artıq kifayət etmir və Avropa Məhkəməsi daha sonra ölkə məhkəmələrinin irəli sürdükləri digər əsasların azadlıqdan məhrum etməyə hələ də haqq qazandırıb-qazandırmadığını müəyyən etməlidir. Belə əsasların “əhəmiyyətli” və “kifayət edici” olduğu halda, Məhkəmə ölkənin dövlət orqanlarının cinayət prosesinin həyata keçirilməsi zamanı “xüsusi çalışqanlıq” nümayiş etdirdiyinə də əmin olmalıdır (bax: yuxarıda qeyd edilmiş “*Labita İtaliyaya qarşı*” işi).

85. Ölkə məhkəmələri təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə lazımı diqqət verməklə şəxsi azadlığa hörmət edilməsi qaydasından uzaqlaşmağa haqq qazandırılması üçün həqiqətən də ictimai marağın mövcud olmasının lehinə

və əleyhinə olan faktları araşdırmalı və azad edilməklə bağlı vəsatətlər üzrə qərarlarında həmin faktları qeyd etməlidir (bax: “*Letelye Fransaya qarşı*” (*Letellier v. France*, 26 June 1991, § 35, Series A no. 207)). Azad edilmənin lehinə və əleyhinə olan dəlillər ümumi və abstrakt xarakter daşımamalıdır (bax: “*Kluz Belçikaya qarşı*” (*Clooth v. Belgium*, 12 December 1991, § 44, Series A no. 225)).

86. Məhkəmənin presedent hüququnda cinayət əməli törətməkdə şübhələnən şəxsin hökm çıxarılan qədər həbs edilməsi üçün dörd vacib və məqbul əsas təsbit edilmişdir: təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə gəlməyəcəyi təhlükəsinin olması; təqsirləndirilən şəxsin azad olunacağı təqdirdə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə mane ola biləcək hərəkətlər etməsi ehtimalının olması; onun yeni cinayət əməlləri törədəcəyi təhlükəsinin olması; onun ictimai iğtişasa səbəb ola biləcəyi təhlükəsinin olması (bax: “*Zayidov Azərbaycan qarşı*” (*Zayidov v. Azerbaijan*, no. 11948/08, § 58, 20 February 2014); “*Novruz İsmayilov Azərbaycan qarşı*” (*Novruz Ismayilov v. Azerbaijan*, no. 16794/05, § 52, 20 February 2014) və yuxarıda qeyd edilmiş “*Allahverdiyev*” işi, 54-cü bənd).

87. Məhkəmə bununla bağlı təkrar edir ki, gizlənmək təhlükəsinin qiymətləndirilməsi zamanı gözlənilən cəzanın ağırlığı müvafiq elementlərdən biri olsa da, irəli sürülmüş ittihamların ağırlığı öz-özlüyündə həbsin uzun müddət davam etməsinin əsası kimi çıxış edə bilməz (bax: “*İljkov Bolqarıstana qarşı*” (*Ilijkov v. Bulgaria*, no. 33977/96, §§ 80-81, 26 July 2001)). Bundan əlavə, gizlənmə təhlükəsi həbsə haqq qazandıra bilsə də, onun yalnız gözlənilən cəzanın ağırlığı əsasında qiymətləndirilməsi düzgün deyil. O, gizlənmə təhlükəsinin mövcudluğunu təsdiq edə biləcək və ya belə təhlükənin məhkəməyə qədər həbsə haqq qazandıra bilməyəcək dərəcədə az olmasını ortaya çıxaracaq bir sıra digər müvafiq amillərə istinad etməklə qiymətləndirilməlidir (bax: “*Pançenko Rusiyaya qarşı*” (*Panchenko v. Russia*, no. 45100/98, § 105, 8 February 2005) və yuxarıda qeyd edilmiş “*Letelye*” işi, 43-cü bənd).

(c) Bu prinsiplərin hazırkı işə tətbiqi

30. Ərizəçinin həbsinin birinci hissəsi ilə bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, onun həbsi barədə ilk qərar 2009-cu il 26 avqustda Səbail Rayon Məhkəməsi tərəfindən verilmişdir. Bununla belə ərizəçi Səbail Rayon Məhkəməsinin 2009-cu il 26 avqust tarixli qərarından şikayət verməmişdir. Sonradan ərizəçinin həbs müddəti Səbail Rayon Məhkəməsinin 2009-cu il 22 oktyabr tarixli qərarı ilə bir ay müddətinə uzadılmışdır. Bu qərar Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 2009-cu il 2 noyabr tarixli qərarı ilə qüvvədə saxlanmışdır.

89. Məhkəmə qeyd edir ki, həm Səbail Rayon Məhkəməsi, həm də Bakı Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin müvafiq olaraq 2009-cu il 22 oktyabr və

2 noyabr tarixli həbs müddətini uzadarkən standart şablondan istifadə etmişlər. Xüsusilə, Məhkəmə qeyd edir ki, istər birinci instansiya məhkəməsi, istərsə də apellyasiya məhkəməsi həbs üçün bir sıra əsasları abstrakt və stereotip formada təkrarlamış, həmin əsasların ərizəçi barədə tətbiqi üçün hər hansı səbəb göstərməmişlər (bax: yuxarıda 17-ci və 19-cu bəndlər).

90. Ərizəçinin həbsinin ikinci hissəsinə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 2010-cu il 2 noyabrda ərizəçi barədə ittiham hökmünü ləğv etməsindən sonra ərizəçi məhkəməyə qədər azad edilməmiş və onun həbs müddəti bir neçə dəfə uzadılmışdır (yuxarıda 27-48-ci bəndlərə bax). Ölkə məhkəmələri öz qərarlarında əsasən ərizəçiyə qarşı irəli sürülmüş ittihamların ağırlığına və onun istintaqdan gizlənmək və ya onun normal gedişinə mane olmaq təhlükəsinə istinad etmiş, bu zaman bu əsasların ərizəçinin işinə hansı səbəbdən aid olduğunu izah etməmişlər. Onlar həmin əsaslarla bağlı hər hansı konkret işə dair faktlara istinad etməmiş və həmin əsasların mövcudluğunu işə aid olan və kifayətedici dəlillərlə sübut etməmişlər. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, ərizəçinin həbs müddətini uzadan zaman məhkəmələr dəfələrlə eyni stereotip formuldan istifadə etmişlər. Onların əsaslandırması dəyişmiş vəziyyəti əks etdirmək və ya bu əsasların prosesin sonrakı mərhələlərində hələ də mövcud olub-olmadığını təsdiq etmək üçün vaxt keçdikcə dəyişməmişdir (bax: yuxarıda qeyd edilmiş “*Fərhad Əliyev*” işi, 191-ci bənd və “*Rafiq Əliyev Azərbaycan qarşı*” (*Rafiq Aliyev v. Azerbaijan*, no. 45875/06, § 92, 6 December 2011)). Bundan əlavə, bu qərarlarda ərizəçinin həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinə qarşı və ya onun ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsi ilə bağlı irəli sürdüyü dəlillərə münasibət bildirilməmişdir.

91. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, ölkə məhkəmələri həmçinin ərizəçi barədə həbs müddətini uzadan zaman aidiyyəti olmayan dəlillərə istinad etmişlər. Xüsusilə, onlar qərarlarını əsaslandırmaq məqsədilə istintaqın başa çatdırılması üçün daha çox vaxta ehtiyac olmasına istinad etmişlər (yuxarıda 28-ci bəndə bax). Lakin Məhkəmə təkrar edir ki, növbəti istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsinə ehtiyac duyulması və ya prosesin hələ də başa çatdırılmaması kimi əsaslar 5-ci maddənin 3-cü bəndinə əsasən şəxsin məhkəməyəqədər həbsi üçün məqbul sayılan səbəblərdən hər hansı birinə uyğun gəlmir (bax: “*Piruzyan Ermənistan qarşı*” (*Piruzyan v. Armenia*, no. 33376/07, § 98, 26 June 2012) və yuxarıda qeyd edilmiş “*Allahverdiyev*” işi, 60-cı bənd). Bundan əlavə, ölkə məhkəmələrinin istinad etdikləri digər əsaslar - misal üçün, istintaqın bəzi iştirakçılarının iş qrafikinə gərginliyi səbəbindən istintaqın başa çatdırılmaması və ərizəçinin vəkilinin iş materialları ilə tanış olmaması (yuxarıda 37-ci və 43-cü bəndlərə bax) – həbs müddətini uzadılması üçün zəruri əsas hesab edilə bilməz.

92. Məhkəmə yuxarıdakıları nəzərə alaraq hesab edir ki, ərizəçinin işinin konkret hallarını araşdırmadan həbs üçün əsasları sadəcə sadalayaraq standart formuldan istifadə etməklə, həmçinin işə aidiyyəti olmayan əsaslara

istinad etməklə dövlət orqanları ərizəçinin iki ildən artıq müddətə həbsdə saxlanması üçün “işə aidiyyəti olan” və “kifayətedici” dəlillər irəli sürməmişlər.

93. Beləliklə də, bu işdə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin tələbləri pozulmuşdur.

IV. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

31. Konvensiyanın 41-ci maddəsində bildirilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona əlavə Protokolların pozulduğunu müəyyən edərsə və əgər Yüksək Rəzılığa Gələn Tərəfin daxili hüququ kompensasiyanın yalnız qismən ödənilməsini mümkün hesab edərsə, Məhkəmə, zəruri olduğu təqdirdə, zərərçəkmiş tərəfə ədalətli təzminatın ödənilməsi barədə qərar çıxarır”.

A. Zıyan

1. Maddi ziyan

32. Ərizəçi cinayət işindəki zərərçəkmiş şəxslərdən birinə verdiyi pulun müqabilində 7840 avro kompensasiyanın ödənilməsini tələb etmişdir.

96. Hökumət tələbə etiraz edərək iddia edilən pozuntu ilə vurulması iddia olunan ziyan arasında səbəbiyyət əlaqəsinin olmadığını qeyd etmişdir.

97. Məhkəmə müəyyən edilmiş pozuntu ilə iddia olunan maddi ziyan arasında hər hansı səbəbiyyət əlaqəsi görmür. Buna görə də o, tələbi rədd edir.

2. Mənəvi ziyan

33. Ərizəçi vurulmuş mənəvi ziyana görə 100 000 avro ödənilməsini tələb etmişdir.

99. Hökumət bu məbləğin əsassız və həddindən artıq olduğunu bildirmişdir.

100. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi mənəvi ziyana məruz qalmışdır və yalnız pozuntu faktının təsbit edilməsi ilə bunu kompensasiya etmək mümkün deyil. Buna görə də ərizəçiyə kompensasiya ödənilməlidir. Məhkəmə Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tələb etdiyi kimi ədalətli qiymətləndirmə apararaq ərizəçiyə dəymiş mənəvi ziyana və məbləğdən tutulacaq vergilərə görə 13000 avro ödənilməsini qət edir.

B. Məhkəmə xərcləri

34. Ərizəçi işinə ölkə məhkəmələri və Avropa Məhkəməsində baxılması ilə bağlı çəkdiyi xərclərə görə 10 000 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsini tələb etmişdir.

102. Hökumət tələbin əsassız olduğunu və maddi sübutlarla təsdiq edilmədiyini bildirmişdir.

103. Məhkəmənin presedent hüququna görə ərizəçiyə çəkdiyi xərc və məsrəflərə görə o zaman kompensasiya ödənilir ki, o, bu xərclərin həqiqətən də və zəruri olaraq çəkildiyini və məbləğinin ağlabatan olduğunu sübut edə bilsin. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi ölkə məhkəmələrində və Avropa Məhkəməsində vəkillə təmsil olunmuşdur və təmsilçinin Məhkəmənin xahiş etdiyi müvafiq sənəd və qeydləri göndərməsi faktı mübahisə edilmir. Belə olan halda Məhkəmə ərizəçinin çəkdiyi xərc və məsrəflərə görə 2500 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsini məqbul hesab edir (bax: “Rzaxanov Azərbaycan qarşı” (*Rzakhanov v. Azerbaijan*, no. 4242/07, § 92, 4 July 2013) və yuxarıda qeyd edilmiş “Novruz İsmayilov” işi, 100-cü bənd).

C. Faizlərin ödənilməsi

35. Məhkəmə ödənilməyən məbləğə görə faiz dərəcəsinin Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq hesablanması və bura üç faiz əlavə edilməsini münasib hesab edir.

BU SƏBƏBLƏRƏ GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Ərizəni mümkün *elan edir*;
2. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozulduğunu *qət edir*;
3. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozulduğunu *qət edir*;
4. *Qərara alır ki*,
 - (a) cavabdeh dövlət qərarın Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq qüvvəyə minməsindən sonra üç ay ərzində aşağıdakı vəsaitləri, ödəmənin həyata keçirilməsi zamanı mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq Azərbaycan manatı ilə ərizəçinin bacısı xanım Sevil Rzayevaya ödəməlidir:
 - (i) mənəvi ziyana görə, tutulacaq vergilər də daxil olmaqla, 13000 (on üç min) avro;

(ii) məhkəmə xərclərinə görə, tutulacaq vergilər də daxil olmaqla, 2500 (iki min beş yüz) avro;

(b) yuxarıda qeyd edilən üç ayın keçməsindən sonra ödəmənin həyata keçirilməsinə qədər gecikdirilən müddət üçün yuxarıda göstərilən məbləğdən Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq faizlər ödənilməli və buna üç faiz də əlavə edilməlidir;

5. Ərizəçinin ədalətli kompensasiya tələbini digər hissələrdə *rədd edir*.

Qərar Məhkəmənin Prosedur Qaydalarının 77-ci maddəsinin 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq 2015-ci il 25 iyun tarixində ingilis dilində və yazılı şəkildə tərtib edilmişdir.

Soren Nilsen
Bölmə katibi

İzabel Berro
Sədr